

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Иван Христов Чалъков, професор по социология в ПУ „Паисий Хилендарски“, член на научното жури, назначено със заповед на Ректора № РД-21-1942 от 7.11.2024 г.

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Социология

Автор: Венелин Василев Петров - докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Приложна и институционална социология“

Тема: Дилеми и предизвикателства пред комерсиалната академична наука в България

Научен ръководител: доц. д-р Тихомир Николов Митев, ПУ „Паисий Хилендарски“,

1. Общо описание на представените материали

Венелин Петров е докторант на самостоятелна подготовка по докторската програма по социология към катедра „Приложна и институционална социология“ при ФИФ, с научен ръководител доц. д-р Тихомир Митев от същата катедра.

Докторантът е представил необходимия за защитата комплект материали на хартиен и електронен носител, който е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Комплектът включва:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография на български и английски в европейски формат;
- доклад на научния ръководител от 06.09.2024 г- за насочване към вътрешна защита и протокол от катедрения съвет от 26.09.2024 за обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд и автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията и копия на четири научни публикации (четири научни статии, от тях една в международно реферирано научно списание);
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за изпълнение на минималните национални изисквания за докторанти с общ бал от 118 точки, от които 15 точки за цитиранията на научните публикации на докторанта.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Венелин Петров е завършил ПМГ „Иван Вазов” в гр. Добрич с профил английски език и биология през 2001 г. През 2002 г. постъпва като студент в ПУ, специалност „Социология“ и се дипломира като бакалтьвър през 2006 г. с квалификация „социолог“. През периода 2006-2010 работи като изследовател в Групата за изследване на технологиите при Института по социология на БАН по проекта “Нов поглед към производството на знание: въздействието на създадените от учени фирми върху публичните изследвания в Европа” (PROKNOW), финансиран по VI Рамкова програма на ЕС. През периода 2012-2014 г е студент в магистърската програма „Управление на иновациите и изследователската дейност“ при ФИФ на ПУи се дипломира като магистър със квалификация „мениджър на изследователската и иновационната дейност“. Зачислен е като докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Приложна и институционална социология“ при ФИФ на ПУ през 2021 година. Представеният за настоящата защита дисертационен труд е изготвен в рамките на предвидените в нормативните документи срокове.

Докторантът е приложил 4 броя научни публикации (статии) в научната област на дисертацията.

Имам една бележки по приложените документи, а именно че не посочил участието си в проекта „Университетски център за трансфер на знания и технологии „Пълдин““ (2010-2011 г.) финансиран от НПД при ПУ, а също и проекта „Изграждане на капацитет за технологичен трансфер в Пловдивски университет“, финансиран от Структурна програма „Конкурентоспособност” на Европейския съюз, Министерство на икономиката на България през периода декември 2012 г. – ноември 2014 г..

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертацията е актуална за българското научно-технологично и иновационно развитие на фона на продължаващото изоставане на страната в тази област спрямо повечето страни от ЕС. Тя е посветена на ключовия проблем за относителната неефективност на националните политики в областта на иновациите и научно-технологичното развитие, ограниченията на директния пренос на утвърдени международни политики (основана на опита на САЩ и други развити страни) в страни като България и необходимостта от сериозно изучаване на възникналите през последните 30 години успешни локални практики на взаимодействие между научните организации и фирмите.

4. Познаване на проблема

Дисертацията се основава на научно-изследователския опит на Венелин Петров в областта на трансфера на знания и технологии. Той започна да работи в тази област още като студент по социология през 2007 година в рамките на няколко проекта финансирани по програми на ЕС и ПУ. Има значителен опит в теренна работа в тази област сред научни и бизнес организации в страната, а също и добра теоретична подготовка получена като студент в бакалавърската и магистърската програма и работата си по споменатите проекти. Демонстрира критично мислене и способности за анализ на практически проблеми през погледа на различни теоретически и концептуални модели още през студентските си години, Това е една от най-силните характеристики и на настоящата дисертация.

Приятно съм изненадан, че в хода на работата си върху дисертацията той е обогатил значително своите теоретични и методологически познания и успешно прилага нови научни идеи и модели при анализа на своя предмет.

5. Методика на изследването

Дисертацията представлява изследване, основата на критичен анализ на съществуващите практики на научен и технологичен трансфер в България, обосноваващите ги теоретични модели и прилаганите политики в тази област. В дисертацията не е проведено самостоятелно емпирично изследване по проблема, а са използвани данни от вече проведени изследвания, включително такива с участието на докторанта.

Избраната методология включва *анализ и оценка на основните теоретични модели* в областта на технология трансфер през последните 50 години и техните ограничения, *вторичен анализ на резултати от емпирични изследвания* на практиките по технологичен трансфер у нас и в ЕС, а също *проучване и анализ на документи* в които са представени оценки и насоки на практическите публични политики в тази област. Авторът ги нарича в пряк превод от английски „полиси документи“.

Приложен е методът на *Критичният дискурсивен анализ* (CDA - Fairclough 1995) като инструмент за „разберане и деконструиране на специфичните идеологически и дискурсивни наративи, стоящи зад политиките за комерсиализация на академичната наука“. Мисля че съчетаването на този метод със споменатите по-горе успешно решава поставените изследователните проблеми и постигането на целите на дисертацията.

6-7. Характеристика и оценка на дисертационния труд. Приноси и значимост на разработката

Смятам за основен принос на дисертацията смелата критична оценка на неефективността на доминиращата „парадигма“ в областта на трансфера на знания и технологии от научните организации към икономиката. Доразвивайки концепцията на Абрамовиц и Робърт Солоу за иновациите, той обобщава тези теоретични концепции и съответните политики като *техноцентризъм* (иновациите са функция от производството и разпространението на научно и технологично знание създавано в публично финансираните научни организации) и *институционализъм* (иновациите са функция от определен набор местните институции, тяхното взаимодействие и оптимална конфигурация). Той подробно анализира разнообразието от концепции и практически политики в рамките на тези два подхода (първа глава), за да изяви техни ключови ограничения както на теоретично ниво, така и на ниво практически политики (втора и трета глава). Смя да твърдят, че за първи път в българската научна литературата в тази област имаме такъв задълбочен и мащабен анализ.

Втори важен принос според мен е въведеното във втората част на трета глава критичното обосноваване на концепцията на „зависимостта от изминалия път“ като важен инструмент при изследването на технологичния трансфер в България (но също така в Източна Европа и други региона на света), след като обаче тя бъде „надградена“ и доразвита на основата на по-съвременни концепции. Според авторът ключова сред тях е т.нар. „**регресионната теорема**“ (Boettke et al. 2008), въвеждаща понятията *институционална устойчивост* (institutional stickiness) и *Métis*. Първото определя възможността за институционална промяна като „функция от нейния институционален статус по отношение на местните агенти в предходния времеви период“ и предлага полезно разграничение на три „идеални типа“ институционална промяна ((FEX, IEX и IEN – стр. 113). Второто *Métis* се отнася до локалното, тухземно знание, извлечено от живия опит при решаване на практически въпроси от заобикалящата реалност, което носят местните агенти.

Важен принос на авторът е допълването на концепцията за „регресионната теорема“ с критическия анализ на понятието за *Métis*, което според него Boettke et al. 2008 приемат за даденост без да обясняват генезиса на локалното знание и превръщането му в норма. За тази цел той повтаря методологическия похват¹, като критически анализира понятието за *Métis* от позициите на *концепцията за импринтинга*, водеща началото си от 1960-те години на миналия век в работите на американския социолог Артур Стинчкомбе (Stinchcombe 2000). Кон-

¹ Критическото допълване на концепцията за изминалия път с регресионната теорема, което решава проблема „как точно локалната история има значение“.

цепцията на Стинчком позволява на Венелин Петров да покаже **както точно** *Métis* има значение – именно защото една успешна институционална промяна всъщност модифицира *Métis* и ражда ново локално знание.

Мисля че става ясно, че тези приноси в прилагането на концепцията на зависимостта от изминалия път – т.е. необходимостта от задълбочено изследване на конкретните условия, в които ще се имплементират публичните политики за трансфер на знания и технологии – придобива статус на задължително условия пред която и да е научна и иновационна политика.

Накрая, намирам за важно постижение на докторанта и съществен научно-приложен принос формулираните шест обобщаващи *извода* от проведения анализ и основани на тях шест *препоръки* към практическите политики в областта на трансфера на знания и технологии от научните организации към икономиката, които той обособява като самостоятелен раздел на дисертацията (стр.149-158). Тези част според мен е наложително част по-скоро да бъде преработена като публикация (с едно въведение представящо тяхната теоретична и емпирична основа) за научните списания в тази област (нашето „Стратегии на научна и технологична политики“, международното *Research Policy* и др.)

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е предложил общо четири научни статии към дисертацията, всички в областта на изследването. Една от тях е в международното списание *Minerva*, в която сме съавтори, а другите три в българското списание „Социологически проблеми“, в една от която също сме съавтори. И четирите статии са резултат от оригинални теоретични и емпирични изследвания и лично мога да потвърдя приносът на Венелин Петров. Публикувани през периода 2010-2011 г. (три) и през 2016 г. (една) те са важно свидетелство за натрупан изследователски опит и неговите резултати. Доколкото всяка година следя цитиранията по съвместните ни статии (надявам се че Венелин следи цитиранията и на другите две), мога да потвърдя, че особено статията в *Минерва* продължава да се цитира и до днес.

Съпоставени с текста на настоящата дисертация, тези публикации позволяват да видим научното израстване на автора и се надявам, че бъдещите негови публикации на основа и на текста на дисертацията ще имат добър прием в научната общност. Особено важно е бързото публикуване на постиженията в трета глава, с посоченото по-горе доразвите на концепцията за зависимостта от изминалия път.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Текстът на дисертацията, получените резултатие и научните приноси са лично дело на автора, както и авторството на самостоятелните и написаните в съавторство статии, за които са налице съответните разделителни протоколи.

10. Автореферат

Авторефератът на дисертацията е направен в съответствие с изисквания и вярно представя постиженията на докторанта в отделните раздели на дисертацията. Приносите за удачно и точно формулирани.

11. Критични забележки и препоръки

Имам две основни критични бележки към дисертацията, които по-скоро са препоръки за бъдеща работа.

Първата засяга ограниченията в изпользването от автора понятие „неформален технологичен трансфер“ и визира възникналите през изминалите повече от 30 години след края на предишната комунистическа икономика практики на трансфер на знания и технология между научните организации и частните капиталистически предприятия. Това понятие има някои предимства, доколкото е в рамките на една установена социологическа традиция и е разбираемо за нашата и международна научна и полиси общности. То указва на важен момент – разликата между формалните (институционално установени и налагани) практики и тези, възникнали и съществуващи извън тях. Проблемът е, че самите „неформални практики“ са много различни – едно е когато говорим за неформални практики в англосаксонските страни, където правната регламентация на научната и икономическа дейност, включително т.нар. интелектуална собственост, е тяхна основна черта. Много по-различно е обаче когато прилагаме това понятие при описание на практики, където държава и нейните институции, включително правоналагащи и правоприлагащи институции са поставени под контрола на „сенчес-ти“ (т.е. неформални??) кръгове като свързаните (все още) с бившата Държавна сигурност групи на където фигури като Пеевски, Доган и донякъде Бойко Борисов въплащават кентаврически единството на формално и неформално. Ето защо призовавам автора да мисли в тази насока – понятието за деец-мрежа като че ли предлага ресурси тук, но възможно е да има и други решения.

Втората ми критична бележка е свързана с използването на постижеията на новата „институционална вълна“ в изследването на иновациите и технологичния трансфер, чийто най-известен представител през последните години е Мариана Мацукато. Докторантът посочва в литературата нейната книга „Предприемаческата държава“ (2011 г.), но само това. Мацукато направи важен теоретичен и полиси принос в областта на технологичен трансфер през пос-

ледните 15 години и не случайно бе избрана като един от съветниците на Европейската комисия в тази област. Няма как един дебат да не вземе предвид тези постижения и препоръчвам на Венелин в един следващ етап да се опита (критически) да включи идеите на Мацукато в своите разработки.

12. Лични впечатления

Венелин Петров е упорит, самостоятелно и критично мислещ (вече не толкова млад) изследовател чието привличане като преподавател и изследвател в социологическата общност в Пловдивски университет би допринесло за нейното укрепване и развитие, с полза както за науката, така и за студентите.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Вече направих някои от тях по-горе. Като цяло най-важно е бързо да бъдат публикувани като статии постиженията, направени в трите глави и другите две части на дисертацията

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представената от Венелин Петров дисертация съдържа важни научни и научно-приложни резултати, които са оригинален принос в българската и международна социология на науката, технологиите и иновациите. Те напълно отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Дисертацията показва, че докторантът притежава задълбочена теоретична подготовка, критична научно мислене, опит в емпиричната социологическа работа и умения да синтезира резултатите във важни теоретични и практико-приложни постижения.

С убеденост предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Венелин Василев Петров образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки*, професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата*, докторска програма *Социология* при ПУ.

31 януари 2025 г.

Рецензент:

(подпис)

Проф. д-р Иван Христов Чалъков